

Programmeringsraad Logius

www.ProgrammeringsraadLogius.pleio.nl
[www.noraonline.nl/wiki/Gemeenschappelijke_Overheidsarchitectuur_\(GO\)](http://www.noraonline.nl/wiki/Gemeenschappelijke_Overheidsarchitectuur_(GO))
Postbus.pl@minbzk.nl

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Gemeenschappelijke Overheidsarchitectuur (GO)

Architectuurprincipes berichtenstelsel

Datum : 12 maart 2020

Versie : 0.8

Status : CONCEPT

Inhoud

Inhoud	2
1 Inleiding.....	3
2 Kaders	4
2.1 Uitgangspunten GO-projectplan.....	4
2.2 Beleidskader digitale basisinfrastructuur	4
2.3 Wet digitale overheid, Algemene wet bestuursrecht en eIDAS	5
2.4 Strategische thema's PL.....	6
2.5 Nederlandse Overheid Referentiearchitectuur	6
2.6 Afgeleide referentiearchitecturen	7
2.7 Overige architecturen.....	7
3 Toelichting van architectuurprincipes	8
4 GO basisprincipes.....	9
4.1 Denken vanuit behoeften van "burgers en bedrijven"	9
4.2 Rekening houden met diversiteit bij "burgers en bedrijven"	10
4.3 Rekening houden met diversiteit bij dienstverleners.....	10
4.4 Gebruik van ontkoppelde functies	11
4.5 Afspraken voor standaarden voor generieke voorzieningen	12
5 GO domeinprincipes voor Interactie/berichtenstelsel	13
5.1 Actief informeren over relevantie informatie	13
5.2 Berichten direct naar belanghebbende.....	14
5.3 Beveiliging van geadresseerde berichten	14
6 Bijlage: definities.....	15

1 Inleiding

Voor een definitie van begrippen wordt naar de bijlage verwezen.

Dit document gebruikt de term "burgers en bedrijven" als verkorte schrijfwijze voor: burgers, bedrijven, instellingen, intermediairs en hun gemachtigden. Voor de leesbaarheid wordt dit afgekort tot deze term.

De Programmeringsraad Logius (PL) stuurt onder meer op de architectuur van de basisinfrastructuur van de digitale overheid. Om dit adequaat te kunnen doen is inzicht nodig in de ambities en de te verwachten ontwikkelingen en daarvoor moet een 'stip op de horizon' geplaatst worden. Kortom, de PL heeft behoefte aan een visie op de digitale overheid toegespitst op de basisinfrastructuur daarvoor. Wij realiseren dit in de vorm van een 'enterprise architectuur': de Gemeenschappelijke Overheidsarchitectuur (GO). – bron: Projectplan GO

Dit document behoort tot een verzameling van drie documenten van GO over het berichtenstelsel:

- "Gemeenschappelijke Overheidsarchitectuur (GO), Ambities berichtenstelsel", 14 november 2019, CONCEPT versie 0.9 dat is goedgekeurd in de PL van 14 november 2019.
- "Gemeenschappelijke Overheidsarchitectuur (GO), Richtinggevende keuzes berichtenstelsel", CONCEPT versie 0.81, 12 maart 2020
Dit is een vertaling van het GO-ambities document naar een voorstel voor richtinggevende afspraken.
- Dit document "Gemeenschappelijke Overheidsarchitectuur, Architectuurprincipes" beschrijft architectuurprincipes die zijn toegepast als onderbouwing van de richtinggevende keuzes voor het berichtenstelsel.

Dit document beschrijft de architectuurprincipes die binnen de Gemeenschappelijke Overheidsarchitectuur (GO) worden gehanteerd om richting te geven aan doorontwikkeling van de Gemeenschappelijke Overheidsarchitectuur (digitale basisinfrastructuur), in het bijzonder het berichtenstelsel. Deze architectuurprincipes zijn aanvullend aan NORA-principes die GO ook hanteert¹.

Zoals beschreven in het projectplan worden binnen de GO verschillende 'domeinen' onderscheiden en vindt ontwikkeling stapsgewijs plaats. We onderscheiden daarbij naast algemene GO-basisprincipes die op alle domeinen van toepassing zijn een aantal principes die specifiek op een GO-domein van toepassing zijn. Dit document betreft naast algemene GO-basisprincipes ook het domein 'Interactie' met als aandachtsgebied het overheidsberichtenstelsel. Een reden om hier als eerste aandacht aan te schenken is de behoefte van de Programmeringsraad Logius (PL) om gericht te kunnen sturen op actuele ontwikkelingen rondom het berichtenstelsel zoals het programma 'Federatief Berichtenstelsel' (FBS).

De principes zijn opgesteld door architecten werkzaam in verschillende soorten overheidsorganisaties. Tussentijds heeft regelmatig afstemming plaatsgevonden met leden van de klankbordgroep GO en de sponsorgroep GO.

Zoals beschreven in het GO-projectplan zijn hierbij "Beleid, visies en plannen zoals geformuleerd in Strategische thema's PL, NL-DIGIbeter, Interactiestrategie, Banaan, Common Ground en ART-visies van Logius" meegenomen. Maar er is ook rekening gehouden met wat in de praktijk haalbaar lijkt op basis van opgedane ervaringen met bestaande afspraken, standaarden en voorzieningen en de in praktijk behaalde resultaten.

Hoofdstuk 2	beschrijft belangrijke kaders die bij de ontwikkeling van de GO worden gebruikt.
Hoofdstuk 3	geeft een toelichting op het begrip 'principe'.
Hoofdstuk 4	beschrijft de GO-basisprincipes
Hoofdstuk 5	beschrijft GO-domeinspecifieke principes voor het domein 'Interactie', met als aandachtsgebied het overheidsbrede berichtenstelsel.
Hoofdstuk 6	is een bijlage met definities van gebruikte begrippen.

¹ Zie NORA-online: <https://www.noraonline.nl/wiki/Principes>

2 Kaders

Dit hoofdstuk beschrijft de belangrijkste kaders die bij ontwikkeling van de GO-architectuurprincipes zijn gebruikt.

2.1 Uitgangspunten GO-projectplan

De Programmeringsraad Logius (PL) stuurt onder meer op de architectuur van de basisinfrastructuur van de digitale overheid. Deze basisinfrastructuur bestaat uit afspraken, standaarden en voorzieningen. De Gemeenschappelijke Overheidsarchitectuur (GO) is een visie op de digitale overheid toegespitst op de basisinfrastructuur met aandacht voor toegevoegde waarde, impact en uitvoerbaarheid.

Binnen het GO-projectplan zijn voor de ontwikkeling van de GO de volgende uitgangspunten opgenomen:

- Beleid, visies en plannen zoals geformuleerd in Strategische thema's PL, NL-DIGibeter, Interactiestrategie, Banaan, Common Ground en ART-visies van Logius.
- De digitale basisinfrastructuur moet zich concentreren op afspraken, standaarden en voorzieningen waarvoor het nodig is dat deze gemeenschappelijk ingericht worden. Het faciliteren van bedrijfsprocessen door dienstverleners is geen doel van de digitale basisinfrastructuur.
- GO maakt gebruik van NORA als referentiearchitectuur.

De GO-architectuur moet:

- toegevoegde waarde hebben voor haar gebruikers
- realiseerbaar zijn met in de IT gangbare oplossingen
- gedragen wordt door belanghebbende overheidsorganisaties
- bruikbaar zijn om lopende ontwikkelingen aan te toetsen.

2.2 Beleidskader digitale basisinfrastructuur

Het op 23 april 2019 door OBDO geaccordeerde 'Beleidskader digitale basisinfrastructuur' bevat de uitgangspunten voor de digitale basisinfrastructuur die dienstverleners met een publieke taak gebruiken voor de inrichting van de publieke dienstverlening aan burgers en bedrijven en waar nodig ook voor hun onderlinge digitale samenwerking.

Een belangrijk uitgangspunt is dat de digitale basisinfrastructuur is opgebouwd rond generieke functies in de digitale publieke dienstverlening en niet rond ICT-voorzieningen.

Generieke functies zijn functies in de publieke digitale dienstverlening die meerdere organisaties – vanuit publieke waarden en efficiëntie – op dezelfde manier inrichten, zowel in de relatie met burgers en bedrijven als binnen de overheid. Sommige generieke functies zijn voor (bijna) alle publieke digitale diensten relevant en worden (op termijn) door vrijwel alle organisaties gebruikt. Maar er zijn ook generieke functies die voor enkele publieke digitale diensten en organisaties relevant zijn. Bepalend voor genericiteit is dat de relevante groep organisaties zijn diensten inricht volgens de afspraken die we daarover met elkaar maken. De digitale basisinfrastructuur is beperkt tot generieke functies. – bron: Beleidskader Digitale Infrastructuur

Een (generieke) functie binnen de digitale basisinfrastructuur wordt dus door alle overheidsorganisaties die de daarmee gerealiseerde functie kennen uitgevoerd conform de daarvoor geldende afspraken, standaarden en voorzieningen ("als je bedrijven identificeert of M2M berichtenverkeer verstuurt, dan doe je dat met de generieke afspraken, standaarden en voorzieningen die daarvoor zijn")².

De generieke functies in de digitale basisinfrastructuur worden ingevuld door afspraken, standaarden en voorzieningen. Daarbij gaan afspraken boven standaarden en gaan standaarden boven voorzieningen. Voor de invulling van generieke functies in de digitale publieke dienstverlening hanteren we uiteindelijk dezelfde afspraken, standaarden en indien nodig voorzieningen – bron: Beleidskader Digitale Infrastructuur

Uitgangspunt is dus dat we eerst kijken of het voor een bepaald doel volstaat om afspraken te maken. Zo niet, dan kijken we of gebruik van standaarden volstaat. Is dat ook niet het geval dan bezien we of het ontwikkelen van generieke voorzieningen (voor het uitoefenen van generieke functies) wenselijk en haalbaar is.

² "Daarnaast zijn er niet-generieke functies die voortkomen uit andere – gedeelde of individuele - behoeften van beleid en dienstverleners. Voor de invulling van die niet-generieke functies zijn zij zelf verantwoordelijk, al dan niet in een coalitie van partijen." – bron: Beleidskader Digitale Infrastructuur

De afgelopen jaren is de impliciete aanname bij de ontwikkeling van de GDI steeds geweest, dat concrete 'eigen' systemen moesten worden gebouwd. Maar binnen de afgesproken architectuurprincipes, afspraken en standaarden kunnen generieke functies op verschillende wijzen worden gerealiseerd (publiek en/of privaat). Dit stimuleert experimenten en het vinden van innovatieve oplossingen. Ook federatieve oplossingen zijn mogelijk, waarbij uitvoerders en medeoverheden samenwerken aan een eenduidige digitale overheid vanuit hun eigen voorzieningen en eigen specifieke, aanvullende, doelgroepen. Dit komt ten goede aan de continuïteit en de kosteneffectiviteit van de digitale overheid. – bron: Beleidskader Digitale Infrastructuur³

In lijn met 'afspraken voor standaarden voor voorzieningen' willen we voortaan beter onderzoeken of andere oplossingsrichtingen, zoals gebruik van standaarden of federatief samenwerken, volstaan voordat we besluiten dat er nieuwe generieke voorzieningen moeten worden gebouwd.

2.3 Wet digitale overheid, Algemene wet bestuursrecht en eIDAS

Dit 'Wet digitale overheid' vormt een eerste tranche van regelgeving ten behoeve van de verdere digitalisering van de overheid op de verschillende niveaus. Het wetsvoorstel tot wijziging van de Awb doet voorstellen voor aanpassing van elektronisch bestuurlijk verkeer. De EIDAS-verordening en -uitvoeringsverordeningen bevatten regels voor de toegang door burgers en bedrijven tot elektronische diensten van dienstverleners in Nederland.

Enkele belangrijke kaders in relatie tot de GO zijn:

- Het wetsvoorstel verankert de verantwoordelijkheid van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) voor het geheel van voorzieningen inzake de generieke digitale infrastructuur (GDI). Het gaat hierbij om (ICT-)voorzieningen die overheden, (semi)publieke organisaties en bepaalde organisaties die het burgerservicenummer verwerken in staat stellen hun primaire (digitale) processen doelmatig in te richten (wet DO).
- Burgers, bedrijven, bestuursorganen en aangewezen organisaties moeten erop kunnen vertrouwen dat partijen in de keten hun informatiebeveiliging goed op orde hebben en beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid (klassieke informatiebeveiliging) alsmede authenticiteit, onweerlegbaarheid, transparantie en flexibiliteit borgen (wet DO).
- Het wetsvoorstel bevat een grondslag om bij algemene maatregel van bestuur open standaarden aan te wijzen die overheden dienen te hanteren in het elektronisch verkeer met andere overheden, met burgers en met bedrijven (wet DO).
- Overheidsverkeer langs de elektronische weg moet veilig, betaalbaar en betrouwbaar zijn. Het elektronische verkeer kan zich van en naar burgers en ondernemers begeven of richting andere overheidsorganisaties (wet DO).
- Verplichte acceptatie voor dienstverleners: Breed gebruik van de GDI-voorzieningen voorkomt versnippering in de dienstverlening en voorzieningen worden kosteneffectiever. Bij breed gebruik daalt de prijs per transactie en hoeven alternatieve voorzieningen niet meer doorontwikkeld en beheerd te worden (wet DO).
- Indien een burger of een bedrijf er in de toekomst voor kiest om via elektronische weg met een bestuursorgaan zaken te doen, is het vervolgens de vraag op welke elektronische wijze hij dit kan doen. Het voorgenomen artikel 2:15 Awb verplicht het bestuursorgaan een kanaal (specifiek webformulier, een algemeen contactformulier, een app of een e-mail) voor het type bericht aan te wijzen. Op grond van dit wetsvoorstel zal het bestuursorgaan, voor zover het gaat om dienstverlening waarvoor het betrouwbaarheidsniveau substantieel of hoog geldt, deze dienstverlening alleen kunnen aanbieden met gebruik van toegelaten identificatiemiddelen (AWB)
- Voor grensoverschrijdende elektronische authenticatie door burgers en bedrijven gelden rechtstreeks werkende (minimum)eisen die bij en krachtens de eIDAS-verordening zijn gesteld. (eIDAS).
- Het is mogelijk dat berichten deugdelijk zijn bekendgemaakt zonder de organisatie te verlaten. De wetgever heeft deze situatie voorzien en geadresseerd in artikel 2:17 Awb.

Als tijdstip waarop een bericht door een bestuursorgaan elektronisch is verzonden, geldt het tijdstip waarop het bericht een systeem voor gegevensverwerking bereikt waarvoor het bestuursorgaan geen verantwoordelijkheid draagt of, indien het

³ Het beleidskader gebruikt nog de term Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) i.p.v. de term digitale basisinfrastructuur. De GDI omvat ook de basisregistraties naast wat in dit document onder digitale basisinfrastructuur wordt bedoeld.

bestuursorgaan en de geadresseerde gebruik maken van hetzelfde systeem voor gegevensverwerking, het tijdstip waarop het bericht toegankelijk wordt voor de geadresseerde.

2.4 Strategische thema's PL

Op 31 januari 2019 heeft de Programmeringsraad Logius de volgende strategische thema's vastgesteld:

1. Iedereen die zaken doet met de Nederlandse overheid kan in 2021 interactie van- en naar de overheid digitaal afhandelen.
 - 1.1. Iedereen die zaken doet met de Nederlandse overheid kan voorkeuren voor interactie met de overheid zelf sturen en worden via de door hen gekozen kanalen geattendeerd op relevante informatie, gewenste acties, kennisgevingen, berichten en status informatie.
 - 1.2. Iedereen die zaken doet met de Nederlandse overheid voert zelf digitaal regie op de gegevens die de overheid heeft en gebruikt. Hun gegevens zijn door hen enkelvoudig in te zien, op te halen, aan derden te verstrekken, te wijzigen en te volgen in het gebruik.
 - 1.3. Iedereen die zaken doet met de Nederlandse overheid wordt alleen geconfronteerd met noodzakelijke interactie, wordt een integraal handelingsperspectief geboden met de totale klantreis als uitgangspunt en wordt daarbij geholpen om een optimaal resultaat te bereiken.
2. Iedereen die zaken doet met de Nederlandse overheid kan zich in 2021 digitaal identificeren en digitaal laten vertegenwoordigen voor de interactie van- en naar de overheid.
3. Iedereen die in de EU zaken doet met:
 - 3.1. publieke dienstverleners en in het bezit is van een erkend (Nederlands) authenticatie middel kan zich daarmee bij die interactie digitaal identificeren.
 - 3.2. de Nederlandse overheid kan eenmalig gegevens aanleveren voor veelgebruikte diensten.
4. De overheid functioneert -binnen en buiten de overheid- in een netwerk van dienstverleners en bemiddelaars, en gebruikt afspraken en standaarden om binnen dat netwerk integrale dienstverlening te faciliteren.

2.5 Nederlandse Overheid Referentiearchitectuur

De Nederlandse Overheid Referentiearchitectuur (NORA) is bedoeld voor gebruik door alle overheidsorganisaties.

Het doel van NORA is het mogelijk maken en verbeteren van digitale dienstverlening in de publieke sector. Mogelijk maken hangt samen met het begrip interoperabiliteit: digitale diensten zijn alleen mogelijk als individuele systemen en organisaties met elkaar kunnen samenwerken en relevante gegevens uit kunnen wisselen. Het verbeteren van de dienstverlening gaat uiteraard over de kwaliteit van opgeleverde en doorontwikkelde diensten, maar ook over een kosten-effectieve totstandkoming: hergebruik en bij elkaar leggen van kennis zorgt dat we met hetzelfde overheidsbudget een hogere kwaliteit van dienstverlening kunnen bereiken. Een belangrijke voorwaarde voor deze verbetering is de bereidheid van alle betrokken organisaties om binnen een gedeeld kader samen te werken. Door vanuit iedere organisatie de eigen dienstverlening binnen dit zelfde kader te ontwikkelen, ontstaat samenhang in de dienstverlening van de overheid als geheel. NORA biedt een invulling van dit kader. – bron: NORA

De kern van het kader dat NORA invult zijn de NORA-principes: een verzameling richtinggevende uitspraken die helpen om keuzes te maken die leiden tot samenhangende en goede publieke dienstverlening.

De principes van de NORA zijn bedoeld om overheidsorganisaties richting te duiden bij het inzetten van veranderingen en het uitvoeren van projecten. Met name bij het ontwerpen van nieuwe of aangepaste diensten is het noodzaak zichtbaar te maken hoe invulling wordt gegeven aan de principes en welke overwegingen daarbij worden gemaakt. Hier geldt het pas-toe-of-leg-uit- principe, waarbij afwijkingen dus zijn toegestaan mits dat met goede argumenten wordt onderbouwd en vastgelegd om daar in een later stadium op terug te kunnen komen. Zo wordt voorkomen dat belangrijke zaken over het hoofd worden gezien. – bron: NORA

De Basisprincipes zijn het hoogste niveau richtinggevende afspraken. In afgeleide principes en NORA Thema's worden deze basisprincipes vertaald naar richtlijnen en best practices.

NORA basisprincipes:

1. *Afnemers⁴ krijgen de dienstverlening waar ze behoefte aan hebben.*
2. *Afnemers kunnen de dienst eenvoudig vinden.*
3. *Afnemers hebben eenvoudig toegang tot de dienst.*
4. *Afnemers ervaren uniformiteit in de dienstverlening door het gebruik van standaardoplossingen.*
5. *Afnemers krijgen gerelateerde diensten gebundeld aangeboden.*
6. *Afnemers hebben inzage in voor hen relevante informatie.*
7. *Afnemers worden niet geconfronteerd met overbodige vragen.*
8. *Afnemers kunnen erop vertrouwen dat informatie niet wordt misbruikt.*
9. *Afnemers kunnen erop vertrouwen dat de dienstverlener zich aan afspraken houdt.*
10. *Afnemers kunnen input leveren over de dienstverlening. – bron: NORA*

De GO-principes bouwen voort op de NORA-principes en zijn primair bedoeld als hulpmiddel om gericht te kunnen sturen op (door)ontwikkeling van de digitale basisinfrastructuur die is opgebouwd uit generieke functies en wordt ingevuld via afspraken, standaarden en voorzieningen.

2.6 Afgeleide referentiearchitecturen

Traditioneel staat de term 'NORA dochters' voor referentiearchitecturen en enterprise-architecturen die binnen de publieke sector zijn opgesteld en die qua inhoud aansluiten bij de NORA. NORA is dan de meest abstracte, algemene laag, waarbij de dochters een meer specifieke toepassingslaag vormen voor een bepaalde context. De NORA zelf kun je weer zien als een dochter van de Europese referentiearchitectuur EIRA. – bron: NORA

Bij de ontwikkeling van de GO wordt ook gezien of er zaken zijn over te nemen uit van NORA afgeleide referentiearchitecturen ('NORA dochters') zoals de Enterprise Architectuur Rijksdienst (EAR) en de Gemeentelijke Modelarchitectuur (GEMMA)⁵.

2.7 Overige architecturen

Naast referentiearchitecturen worden binnen de overheid ook andere typen (doel)architecturen gebruikt. Voorbeelden hiervan zijn 'Banaan' voor uitvoeringsorganisaties en 'GEMMA Gegevenslandschap/Common Ground' voor gemeenten.

Dit type architecturen beschrijven gemeenschappelijke afspraken, standaarden en voorzieningen om verbeteringen te bereiken. Daarbij speelt ook de digitale basisinfrastructuur een rol. Inzichten uit dit type architecturen worden daarom meegenomen bij de ontwikkeling van de GO.

⁴ NORA gebruikt de term "afnemers" waar dit document de term "burgers en bedrijven" gebruikt. In beide gevallen is bedoeld: burgers, bedrijven, instellingen, intermediairs en hun gemachtigden.

⁵ Voor een overzicht van alle 'NORA-dochters' zie: https://www.noraonline.nl/wiki/Tabel_met_alle_dochters

3 Toelichting van architectuurprincipes

Dit hoofdstuk licht toe wat binnen de GO onder 'architectuurprincipes' wordt verstaan en op welke manier ze worden beschreven.

Als definitie neemt de GO de definitie over zoals die wordt gehanteerd in het wereldwijd gebruikte architectuurraamwerk 'The Open Group Architecture Framework' (TOGAF):

Principles are general rules and guidelines, intended to be enduring and seldom amended, that inform and support the way in which an organization sets about fulfilling its mission.

Architecture Principles define the underlying general rules and guidelines for the use and deployment of all IT resources and assets across the enterprise. They reflect a level of consensus among the various elements of the enterprise, and form the basis for making future IT decisions.

Each Architecture Principle should be clearly related back to the business objectives and key architecture drivers.

– bron: The Open Group Architecture Framework (TOGAF).

Binnen de NORA zijn principes vooral bedoeld om te zorgen dat overheidsdiensten interoperabel zijn.

Binnen de GO gebruiken we principes om overheidsbreed te komen tot ontwikkeling en gebruik van effectieve en efficiënte 'generieke functies'. Functies die door alle overheidsorganisaties die de functie kennen uitgevoerd worden conform daarvoor geldende afspraken en standaarden (zie paragraaf '3.2 Beleidskader digitale basisinfrastructuur').

Ieder GO-principe worden beschreven met behulp van onderstaande kenmerken:

ID	Unieke aanduiding van het principe
Stelling	Bondige en gemakkelijk te onthouden principeomschrijving
Beschrijving	Compacte ondubbelzinnige beschrijving van het principe
Rationale	Het waarom van het principe. De zakelijke voordelen van het naleven van het principe, inclusief eventuele relaties met andere principes.
Implicaties	Concrete gevolgen, zowel voor bedrijfsvoering als IT, die gebruik van het principe heeft. Vaak zijn de huidige systemen, normen of werkwijzen niet in overeenstemming met het principe en moeten er dus veranderingen gaan plaatsvinden.
Voorbeelden	Voorbeelden van toepassing van het principe ter verduidelijking.

We onderscheiden binnen de GO drie soorten principes:

- **Basisprincipes** – Net als in de NORA 'het hoogste niveau richtinggevende afspraken'. Bedoeld voor gebruik door verschillende stakeholders.
- **Afgeleide principes** – *Uitgewerkte, meer concrete, principes voor gebruik bij ontwikkeling of toetsing. Nu nog niet aanwezig binnen de GO.*
- **Domein-principes** – Richtinggevende afspraken die op een specifiek domein betrekking hebben. De GO onderscheidt vier domeinen: 'interactie', 'identificatie&autorisatie', 'infrastructuur' en 'gegevensuitwisseling'. Er is nu een gedeeltelijke uitwerking van het domein 'interactie' met als focus het overheidsbrede berichtenstelsel.

Deze notitie bevat *een eerste versie* van een aantal basisprincipes en een aantal domein-principes binnen het domein 'interactie' voor het overheidsbrede berichtenstelsel.

4 GO basisprincipes

Dit hoofdstuk beschrijft de GO basisprincipes: het hoogste niveau richtinggevende afspraken voor (door)ontwikkeling van de digitale basisinfrastructuur.

ID	GO-BP-1						
Stelling	4.1 Denken vanuit behoeften van "burgers en bedrijven"						
Beschrijving	<p>We nemen de NORA-basisprincipes over als vertaling van denken vanuit de behoeften van "burgers en bedrijven" bij het realiseren van diensten (N.B. NORA gebruikt de term "afnemers" waar GO de term "burgers en bedrijven" gebruikt):</p> <p>BP01 Proactief: Afnemers krijgen de dienstverlening waar ze behoefte aan hebben</p> <p>BP02 Vindbaar: afnemers kunnen de dienst eenvoudig vinden.</p> <p>BP03 Toegankelijk: afnemers hebben eenvoudig toegang tot de dienst.</p> <p>BP04 Standaard: afnemers ervaren uniformiteit in de dienstverlening door het gebruik van standaardoplossingen.</p> <p>BP05 Gebundeld: afnemers krijgen gerelateerde diensten gebundeld aangeboden.</p> <p>BP06 Transparant: afnemers hebben inzage in voor hen relevante informatie.</p> <p>BP07 Noodzakelijk: afnemers worden niet geconfronteerd met overbodige vragen.</p> <p>BP08 Vertrouwelijk: afnemers kunnen erop vertrouwen dat informatie niet wordt misbruikt.</p> <p>BP09 Betrouwbaar: afnemers kunnen erop vertrouwen dat de dienstverlener zich aan afspraken houdt.</p> <p>BP10 Ontvankelijk: afnemers kunnen input leveren over de dienstverlening.</p>						
Rationale	<p>De overheid wil, voor zover dit mogelijk is binnen haar beleidsuitvoeringstaken, aansluiten bij behoeftes van "burgers en bedrijven".</p> <p>Kaders:</p> <table border="1"> <tr> <td>Beleidskader digitale basis- infrastructuur</td> <td>Een van de uitgangspunten is "Het gebruiksperspectief staat voor de overheid centraal"</td> </tr> <tr> <td>Interactiestrategie</td> <td>Bij interactie moeten afnemers 'gemak', 'personalisatie' en 'betrouwbaarheid' ervaren.</td> </tr> <tr> <td>Banaan</td> <td>Formuleert als een van de drie kernboodschappen "Burger en bedrijf centraal".</td> </tr> </table>	Beleidskader digitale basis- infrastructuur	Een van de uitgangspunten is "Het gebruiksperspectief staat voor de overheid centraal"	Interactiestrategie	Bij interactie moeten afnemers 'gemak', 'personalisatie' en 'betrouwbaarheid' ervaren.	Banaan	Formuleert als een van de drie kernboodschappen "Burger en bedrijf centraal".
Beleidskader digitale basis- infrastructuur	Een van de uitgangspunten is "Het gebruiksperspectief staat voor de overheid centraal"						
Interactiestrategie	Bij interactie moeten afnemers 'gemak', 'personalisatie' en 'betrouwbaarheid' ervaren.						
Banaan	Formuleert als een van de drie kernboodschappen "Burger en bedrijf centraal".						
Implicaties	<ul style="list-style-type: none"> • Diensten worden ontwikkeld in samenwerking met "burgers en bedrijven". • Berichtdiensten voldoen aan geldende toegankelijkheidseisen van websites en mobiele applicaties van de overheid. • "Burgers en bedrijven" kunnen voorkeuren kenbaar maken, waarmee rekening gehouden wordt bij dienstverlening. 						
Voorbeelden	<ul style="list-style-type: none"> • "Burgers en bedrijven" kunnen digitale bereikbaarheidsgegevens opgeven waarna ze door alle dienstverleners worden gebruikt. • Diensten zijn bruikbaar via verschillende soorten apparaten. • Eenmalige authenticatie volstaat voor "burgers en bedrijven" om met gerelateerde diensten van verschillende dienstverleners te werken. • Huisstijlen zijn op elkaar afgestemd en helpen "burgers en bedrijven" om te weten met welke dienstverlener ze te maken hebben. 						

ID	GO-BP-2	
Stelling	4.2 Rekening houden met diversiteit bij “burgers en bedrijven”	
Beschrijving	We houden rekening met diversiteit bij “burgers en bedrijven”.	
Rationale	Zowel “burgers als bedrijven” kunnen in meerdere opzichten sterk van elkaar verschillen. We houden hier rekening mee bij het maken van afspraken, standaarden en voorzieningen.	
	Kaders:	
	Tijdelijk besluit digitale toegankelijkheid overheid	Overheidsinstanties maken hun websites en mobiele applicaties toegankelijk door toepassing van standaard EN 301 549.
	Interactiestrategie	Onderdelen van een persoonlijke benadering zijn maatwerk, pro-activiteit, empathie en klantgerichtheid.
Implicaties	<ul style="list-style-type: none"> • Zowel digitaal vaardige als digitaal niet-vaardige “burgers en bedrijven” moeten eenvoudig berichten met dienstverleners kunnen uitwisselen. • Ondersteuning van behoeften van “burgers en bedrijven” verschillen naar gelang de aard en voorkeuren die zij hebben. 	
Voorbeelden	<ul style="list-style-type: none"> • Websites zijn zodanig toegankelijk dat ook mensen met beperkingen er gebruik van kunnen maken. 	

ID	GO-BP-3	
Stelling	4.3 Rekening houden met diversiteit bij dienstverleners	
Beschrijving	We houden rekening met diversiteit bij dienstverleners.	
Rationale	Dienstverleners kunnen in meerdere opzichten sterk van elkaar verschillen. We houden hier rekening mee bij het maken van afspraken, standaarden en voorzieningen.	
Implicaties	<ul style="list-style-type: none"> • Stelselafspraken, standaarden en generieke voorzieningen moeten geschikt zijn voor gebruik door grote en kleine dienstverleners. 	
Voorbeelden	<ul style="list-style-type: none"> • Als een voorziening niet generiek is zullen sommige partijen deze zelf willen realiseren terwijl anderen deze liever uitbesteden. 	

ID	GO-BP-4	
Stelling	4.4 Gebruik van ontkoppelde functies	
Beschrijving	We gebruiken functies die los van elkaar kunnen werken en samenwerken via gestandaardiseerde diensten.	
Rationale	Ontkoppeling draagt bij aan wendbaarheid en robuustheid.	
	Kaders:	
	NORA	AP02: Ontkoppelen met diensten
	GEMMA Gegevenslandschap informatiearchitectuur- principes	We werken met componenten
Implicaties	<p>Functies beperken zich tot hun kernfunctionaliteit ('do one thing and do it well').</p> <ul style="list-style-type: none"> • Functionaliteit wordt afgebakend en door zelfstandig functionerende onderdelen geleverd ('seperation of concerns')⁶ • Zelfstandig functionerende functionele componenten zijn beschreven in een dienstencatalogus • Bij samenwerking zijn voor alle partijen heldere dienstverleningsovereenkomsten aanwezig. 	
Voorbeelden	<ul style="list-style-type: none"> • Het berichtenstelsel maakt gebruik van aanwezige functies in de digitale basisinfrastructuur voor specialistische functionaliteit zoals authenticatie en machtiging. • Interactie-functies zoals portalen en apps bevatten uitsluitend presentatieloga en vragen elders aanwezige gegevens en functionaliteit op via diensten. • Voor notificeren van "burgers en bedrijven" wordt gebruik gemaakt van een specialistische notificatiefunctie. 	

⁶ In de toekomst wordt meer in detail uitgewerkt welke typen functionaliteit binnen de GO worden onderscheiden en hoe die met elkaar samenhangen.

ID	GO-BP-5					
Stelling	4.5 Afspraken voor standaarden voor generieke voorzieningen					
Beschrijving	Als het kan volstaan we met het maken en naleven van afspraken. Anders gaan we dezelfde standaarden gebruiken. Volstaat dat ook niet dan kunnen we generieke voorzieningen ontwikkelen.					
Rationale	<p>Het maken van afspraken is een flexibele en eenvoudige manier om binnen een diverse overheid tot resultaten te komen. Wanneer dit niet voldoende is kan gebruik van overeengekomen standaarden mogelijk volstaan. Ontwikkeling en gebruik van generieke voorzieningen is de laatste optie omdat ontwikkeling en gebruik door (deels) autonome organisaties binnen het Nederlandse bestuurlijk bestel in de praktijk leidt tot grote uitdagingen.</p> <p>Uitvoeringsorganisaties hebben vaak een andere populatie van “burgers en bedrijven” en andere wetgeving waarbinnen zij hun taken uitvoeren. Door minder beperkingen (in de vorm van generieke voorzieningen) ontstaat meer ruimte om tot een optimale oplossing te komen. Hetzelfde geldt voor beperkingen in de vorm van standaarden. In het belang van “burgers en bedrijven” en uitvoering van de wet, kan het soms echter noodzakelijk zijn naast afspraken ook standaarden toe te passen of ook generieke voorzieningen toe te passen.</p> <p>Kaders:</p> <table border="1"> <tr> <td>Beleidskader digitale basisinfrastructuur</td> <td>Uitgangspunt ‘Afspraken gaan boven standaarden, standaarden gaan boven voorzieningen’</td> </tr> <tr> <td>Banaan</td> <td>Een van de 3 kernboodschappen is: afspraken boven standaarden boven voorzieningen.</td> </tr> </table>		Beleidskader digitale basisinfrastructuur	Uitgangspunt ‘Afspraken gaan boven standaarden, standaarden gaan boven voorzieningen’	Banaan	Een van de 3 kernboodschappen is: afspraken boven standaarden boven voorzieningen.
Beleidskader digitale basisinfrastructuur	Uitgangspunt ‘Afspraken gaan boven standaarden, standaarden gaan boven voorzieningen’					
Banaan	Een van de 3 kernboodschappen is: afspraken boven standaarden boven voorzieningen.					
Implicaties	<ul style="list-style-type: none"> • Diensten worden in eerste instantie door dienstverleners geleverd op basis van afspraken. • Zonodig worden hier standaarden bij afgesproken. • Generieke voorzieningen worden pas ontwikkeld en gebruikt als dit noodzakelijk is of onweerlegbare grote voordelen oplevert. • Wanneer slechts een deel van alle dienstverleners behoefte heeft aan een bepaalde voorziening kan die in overleg met betrokken partijen worden gerealiseerd maar is dus geen generieke voorziening. • Dienstverleners moeten mogelijk aanpassingen doorvoeren om gebruik te kunnen maken van een generieke voorziening. 					
Voorbeelden	<ul style="list-style-type: none"> • Voor alle overheidsorganisaties geldt de afspraak dat op iedere website een toegankelijkheidsverklaring wordt gepubliceerd⁷. • Overheidsbreed wordt gebruik gemaakt van de DCAT-AP-NL standaard zodat partijen gestandaardiseerd metadata met elkaar kunnen uitwisselen⁸. • Overheidsbreed wordt voor authenticatie van burgers gebruik gemaakt van DigiD als generieke voorziening. • Een dienstverlener raadpleegt een generieke bereikbaarheid/profiel-service om op te vragen via welk telefoonnummer een klant een sms-bericht wil ontvangen. 					

⁷ Zie <https://www.digitoegankelijk.nl/verklaring>

⁸ Zie <https://data.overheid.nl/ondersteuning/open-data/dcat>

5 GO domeinprincipes voor Interactie/berichtenstelsel

Dit hoofdstuk beschrijft principes voor gebruik binnen het domein 'interactie'. Op dit moment betreft het alleen principes bedoeld voor het geven van richting aan de ontwikkeling van het overheidsbrede berichtenstelsel.

ID	GO-DI-1
Stelling	5.1 Actief informeren over relevantie informatie
Beschrijving	"Burgers en bedrijven" worden via hun voorkeurkanaal actief geïnformeerd als door een dienstverlener informatie beschikbaar wordt gesteld.
Rationale	Voorkomen dat "burgers en bedrijven" niet (tijdig) op de hoogte zijn van het feit dat er een bericht beschikbaar is gesteld.
Implicaties	<ol style="list-style-type: none"> 1. Afhankelijk van het gebruikte communicatiepatroon kan actief informeren op verschillende manieren plaatsvinden. Binnen GO worden drie interactiemodellen onderscheiden⁹: <ol style="list-style-type: none"> 1. de geadresseerde ontvangt zijn berichten in de 'digitale brievenbus' die de geadresseerde zelf heeft gekozen; 2. de overheid notificeert de geadresseerde dat hij een bericht kan gaan lezen in een berichtenvoorziening van de overheid; 3. de overheid notificeert de geadresseerde dat er nieuwe informatie voor hem beschikbaar is in een interactieve voorziening van de overheid. 2. Verzending van berichten met rechtsgevolgen moet altijd gepaard gaan met actieve informering van geadresseerde. 3. Voor digitale informering moeten geschikte voorzieningen aanwezig zijn zodat de dienstverlener kan aantonen dat hij de afnemer conform vereisten heeft geïnformeerd of daartoe voldoende pogingen heeft gedaan. . 4. Wanneer digitale informering niet wenselijk of mogelijk is moet informering via een ander kanaal plaatsvinden. 5. Bij het beschikbaar stellen van een bericht in een berichten- of interactieve voorziening van de dienstverlener moet de afnemer actief worden geïnformeerd door middel van een notificatiebericht.
Voorbeelden	<ul style="list-style-type: none"> • De afnemer wordt geïnformeerd dat er aangifte IB gedaan moet worden. • De afnemer wordt geïnformeerd dat een voertuig op zijn naam APK gekeurd moet worden.

⁹ Zie document "Gemeenschappelijke Overheidsarchitectuur (GO), Ambities berichtenstelsel" @@@ link

ID	GO-DI-2
Stelling	5.2 Berichten direct naar belanghebbende
Beschrijving	Berichten gaan zo direct mogelijk naar de actor waarvoor ze bestemd zijn.
Rationale	De effectiviteit en efficiency van berichtuitwisseling wordt verhoogd wanneer onnodige tussenstappen worden voorkomen.
Implicaties	<ul style="list-style-type: none"> • Dienstverleners adresseren een bericht zo direct mogelijk. • “Burgers en bedrijven” worden naar aanleiding van een notificatie of bericht met een minimaal aantal tussenstappen in staat gesteld informatie op te vragen of handelingen uit te voeren. Bijvoorbeeld door na ontvangst van een notificatie geen beveiligd bericht te hoeven opvragen waarin alleen een doorverwijzing staat.
Voorbeelden	<ul style="list-style-type: none"> • Een dienstverlener adresseert een bericht aan de betrokken afdeling of medewerker binnen een organisatie. • Een afnemer verstuurt een bericht aan de betrokken afdeling of medewerker als bekend is waar hij moet zijn en dit past binnen de mogelijkheden van de dienstverlener.

ID	GO-DI-3
Stelling	5.3 Beveiliging van geadresseerde berichten
Beschrijving	Geadresseerde berichten worden op een voldoende niveau beveiligd.
Rationale	Passend bij de inhoud van een bericht wordt gezorgd voor voldoende beveiliging.
Implicaties	<ul style="list-style-type: none"> • Vertrouwelijke berichten worden alleen uitgewisseld via voldoende beveiligde kanalen. • Bij uitwisseling van vertrouwelijke berichten wordt gebruik gemaakt van authenticatiemiddelen die geschikt zijn voor het vereiste betrouwbaarheidsniveau. • Bij gebruik van kanalen (zoals email, sms en WhatsApp) vindt een afweging plaats of deze een passende beveiliging bieden voor de beoogde berichtuitwisseling.
Voorbeelden	<ul style="list-style-type: none"> • Vertrouwelijke berichten worden beschikbaar gesteld in een overheidsportaal waar ze na afdoende authenticatie kunnen worden ingezien. • Vertrouwde applicaties of apps kunnen via diensten vertrouwelijke berichten ophalen. • Wanneer “burgers en bedrijven” vertrouwelijke informatie via een onveilig kanaal versturen wordt voor verdere communicatie overgeschakeld naar een veilig kanaal.

6 Bijlage: definities

Begrip	Definitie ¹⁰
Bericht ¹¹	<p>Informatie die de overheid aan een "Burgers en Bedrijven" stuurt omdat dit verplicht of noodzakelijk is vanuit wet, regeling, procedure of anderszins. Vaak mag uitsluitend de hiervoor bevoegde een dergelijk bericht ontvangen.</p> <p>N.B. Informatieuitwisseling in de vorm van transacties (zoals SBR, Digipoort, DigiInkoop e.d.) vallen niet onder de definitie van berichten.</p>
Berichtenstelsel	<p>Combinatie van centrale en decentrale middelen die mogelijk maken dat de overheid berichten aan "Burgers en bedrijven" elektronisch toegankelijk maakt. Het is een samenspel van afspraken, standaarden en (centrale en decentrale) voorzieningen.</p>
Burgers en bedrijven	<p>In dit document is met de term "burgers en bedrijven" bedoeld: burgers, bedrijven, instellingen, intermediairs en hun gemachtigden. Voor de leesbaarheid wordt dit afgekort tot deze term.</p>
Dienst	<p>Een afgebakende prestatie van een persoon of organisatie (de dienstverlener), die voorziet in een behoefte van haar omgeving (de afnemers⁴). (bron: NORA)</p>
Dienstverlener	<p>Een overheidsorganisatie (of diens medewerker) die een een dienst levert.</p>
Gedeeld	<p>Voor 'gedeelde functies' en 'gedeelde voorzieningen' geldt dat ze door meerdere organisaties toegepast worden. Daarmee omvat dit behalve generieke functies/voorzieningen ook functies/voorzieningen die door een deel van de organisaties samen (gedeeld) en een deel van de organisaties zelfstandig ingericht is.</p>
Gegevensuitwisseling	<p>Het domein Gegevensuitwisseling omvat alle uitwisselingen van gegevens tussen overheidsorganisaties (en eventuele andere organisaties met een publieke taak) via de digitale basisinfrastructuur. De volgende voorzieningen/ontwikkelingen vallen hieronder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beheervoorziening BSN • Stelselvoorzieningen: Digikoppeling, Digimelding, Digilevering en de Stelselcatalogus.
Generiek	<p>Generieke functies zijn functies in de publieke digitale dienstverlening die meerdere organisaties – vanuit publieke waarden en efficiëntie – op dezelfde manier inrichten, zowel in de relatie met burgers en bedrijven als binnen de overheid. Sommige generieke functies zijn voor (bijna) alle publieke digitale diensten relevant en worden (op termijn) door vrijwel alle organisaties gebruikt. Maar er zijn ook generieke functies die voor enkele publieke digitale diensten en organisaties relevant zijn. Bepalend voor genericiteit is dat de relevante groep organisaties zijn diensten inricht volgens de afspraken die we daarover met elkaar maken. De digitale basisinfrastructuur is beperkt tot generieke functies. – bron: Beleidskader Digitale Infrastructuur</p> <p>Een (generieke) functie binnen de digitale basisinfrastructuur wordt dus door alle overheidsorganisaties die deze functie kennen uitgevoerd conform daarvoor geldende afspraken, standaarden en/of voorzieningen.</p>
Interactie	<p>Het domein interactie omvat alle elektronische informatie uitwisseling vanuit de digitale basisinfrastructuur met "Burgers en bedrijven"; uitwisseling t.b.v.</p>

¹⁰Wat verstaan wordt onder berichten e.d. wordt ook beïnvloed door het nog uit te werken beleidskader digitaal berichtenverkeer.

¹¹FBS definieert bericht in technische zin en definieert daarom ook bijlage en metadata als afzonderlijke begrippen.

	<p>identificatie en autorisatie is hiervan uitgezonderd. Dit betekent dat ook het onderwerp regie op gegevens hiervan deel uitmaakt. De volgende voorzieningen/ontwikkelingen vallen hieronder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Portals: Overheid.nl, Digitaal Ondernemersplein, Antwoord voor bedrijven, Samenwerkende Catalogi • Gepersonaliseerde voorzieningen: MijnOverheid en Berichtenbox voor Bedrijven • Dienstverlening aan ondernemers: Standard Business Reporting (SBR), eFactureren. • Federatief Berichten Stelsel
Identificatie & autorisatie	<p>Het domein Identificatie & autorisatie omvat alle uitwisselingen vanuit de digitale basisinfrastructuur om "burgers en bedrijven" uniek te identificeren en authentifieren ten behoeve van autorisatie e.a. De volgende voorzieningen/ontwikkelingen vallen hieronder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Idensys • DigiD • DigiD Machtigen • eHerkenning • eID
Infrastructuur	<p>Het domein Infrastructuur omvat alle overige componenten van de digitale basisinfrastructuur die veelal een basis vormen voor voorzieningen in de overige domeinen. De volgende voorzieningen/ontwikkelingen vallen hieronder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Internationale en Europese standaarden voor grensoverschrijdende interconnectiviteit, waaronder eSENSE en eDelivery • Nationale verplichte (op de 'pas toe of leg uit'-lijst geplaatste) en aanbevolen Standaarden • Netwerken: Digipoort en DigiNetwerk • Nederlandse Overheids Referentie Architectuur (NORA) • Informatieveiligheid, i.c. de standaarden waar aan moet worden voldaan (b.v. PKI-overheid).
Kanaal	<p>Het communicatiekanaal dat voor het versturen van berichten, notificaties wordt gebruikt. Elk kanaal kent verschillende eigenschappen en verschijningsvormen waarmee de informatie kan worden gedeeld. (b.v. post, mail, app of Whatsapp) (afgeleid van bron: NORA)</p>
Notificatie	<p>"Een notificatie betreft een mededeling die wordt verzonden indien een nieuw bericht toegankelijk is gemaakt." (bron: FBS)</p> <p>De notificatie bevat minimaal: identificatie verzender en aard van het verzonden bericht. Een notificatie kan ook een verwijzing of link bevatten naar andere informatie of een andere locatie zoals een website.</p>
Overheid(s-organisaties)	<p>Waar in dit document generiek voor overheidsorganisaties is, geldt dit voor alle, op basis van het Koninklijk Besluit van 16 juli 1859, in de staatsalmanak opgenomen organisaties (zie https://almanak.overheid.nl/). Uitgezonderd hiervan zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ZBO's met een privaatrechtelijke rechtsvorm • Caribisch Nederland (BES-eilanden) • Aruba, Curaçao en Sint Maarten
Publieke taak	<p>Dit document geeft geen duiding van mogelijk facultatieve deelname door niet-overheidsorganisaties. Gedacht kan worden aan organisaties (niet-overheid) met een publieke taak zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • alle ZBO's met een privaatrechtelijke rechtsvorm • pensioenfondsen aangesloten bij de pensioenfederatie
Stelsel	<p>Zie berichtenstelsel.</p>